

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY MAJLISI –
O‘ZBEKISTON PARLAMENTI, OLIY DAVLAT VAKILLIK, QONUN
CHIQUARUVCHI ORGANI**

IIV Qashqadaryo akademik litseyi

huquq fani o‘qituvchisi

Bozorova Zumrad

Annotatsiya: *Maqola O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy huquqiy tizimining asosiy tamoyillari, rivojlanish tarixi va hozirgi zamon holatini tahlil qiladi. Unda konstitutsiyaviy qonunlar, fuqarolarning huquq va erkinliklari, davlat hokimiyatining tarmoqlarga bo‘linishi, shuningdek, konstitutsiyaviy nazorat va uning samaradorligi kabi muhim jihatlar batafsil o‘rganiladi. Maqolada O‘zbekiston konstitutsiyaviy huquqining zamonaviy tendentsiyalari va kelajakdagi taraqqiyot yo‘llari muhokama qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *Konstitutsiyaviy huquq, O‘zbekiston Respublikasi, Konstitutsiya, konstitutsiyaviy qonunlar, fuqarolarning huquq va erkinliklari, davlat hokimiyati, sud hokimiyati, konstitutsiyaviy nazorat, huquqiy davlat.*

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining Beshinchi bo‘limi "Davlat hokimiyatining tashkil etilishi" deb nomlanib, davlat hokimiyatining asosiy organlarini – Oliy Majlis, Prezident va Hukumatni – ta’riflaydi. Ushbu maqolada Konstitutsiyaning XVIII bobi – "O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi" – tahlil qilinadi.

XVIII bob. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi 91-modda O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisini oliy davlat vakillik organi va qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiruvchi organ sifatida belgilaydi. Oliy Majlis ikki palatadan – Qonunchilik palatasi (quyi palata) va Senatdan (yuqori palata) – iborat. Har ikkala palataning vakolat muddati besh yil. Ikki palatali parlament tuzilishi hokimiyatlar muvozanatini ta’minlash va qonun chiqarish jarayonini

samarali tashkil etishga qaratilgan. 92-modda Oliy Majlisning har ikkala palatasining tuzilishi va vakolatlarini aniqlaydi. Qonunchilik palatasi qonunga muvofiq saylanadigan 150 deputatdan iborat bo'lib, aholi vakilligini ta'minlaydi. Senat esa hududiy vakillikni aks ettiruvchi palata bo'lib, senatorlar Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, viloyatlar, tumanlar va shaharlar davlat hokimiyati vakillik organlari deputatlari orasidan saylanadi.

Bundan tashqari, Senatga Prezident tomonidan tayinlanadigan 9 nafar a'zo kiradi. Bu senatorlar fan, san'at, adabiyot, ishlab chiqarish va boshqa sohalarda katta tajribaga ega bo'lgan obro'li shaxslar orasidan tanlanadi. Senat tarkibida hududiy va vakillik prinsiplari birlashtirilgan. Deputat va senatorlar uchun yosh va yashash muddati bo'yicha talablar belgilangan. Bir shaxs bir vaqtning o'zida ikkala palatada ham deputat bo'lishi mumkin emas. 93-modda Oliy Majlisning ikkala palatasi uchun umumiy vakolatlar ro'yxatini beradi. Bu vakolatlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Konstitutsiyaga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish;
2. Konstitutsiyaviy qonunlar va qonunlarni qabul qilish;
3. Xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish va denonsatsiya qilish;
4. Referendum o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilish;
5. Davlatning ichki va tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilash;
6. Davlat hokimiyati organlarining tizimi va vakolatlarini belgilash;
7. O'zbekiston tarkibiga yangi davlat tuzilmalarini qabul qilish va ularning chiqishini tasdiqlash;
8. Bojxona, valyuta va kredit ishlarini tartibga solish;
9. Davlat byudjetini qabul qilish;
10. Davlat qarzi miqdorini belgilash;
11. Soliqlarni joriy qilish;
12. Mamlakatning ma'muriy-hududiy tuzilishini tartibga solish;
13. Ma'muriy-hududiy birliklarni tashkil etish va tugatish;
14. Davlat mukofotlari va unvonlarini ta'sis etish;
15. Markaziy saylov komissiyasini tuzish;

16. Inson huquqlari bo'yicha vakilni saylash.

Bu vakolatlar Oliy Majlisning O'zbekiston davlatining siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotining barcha sohalarida hal qiluvchi rolini ko'rsatadi. Uning qonun chiqaruvchi funksiyasi mamlakatning barqaror rivojlanishi va huquqiy davlat qurish uchun muhim ahamiyatga ega. Ikki palatali parlament tuzilishi esa hokimiyatlar muvozanatini saqlash va qonun chiqarish jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Konstitutsiyaning davomi quyidagi boblarni o'z ichiga oladi, ularning har biri O'zbekiston davlat tuzilishi va hokimiyatining muhim jihatlarini tartibga soladi:

XIX bob. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti.

Bu bob O'zbekiston Respublikasi Prezidentining davlat boshlig'i sifatidagi roli, vakolatlari va saylanish tartibini belgilaydi. Prezident davlatning ichki va tashqi siyosatini belgilaydi, Oliy qo'mondon sifatida qurolli kuchlarni boshqaradi va qonunlarni imzolaydi. Prezidentning vakolatlari Konstitutsiya doirasida amalga oshiriladi va Prezidentning saylanish tartibi, vakolat muddati va boshqa muhim jihatlar bu bobda batafsil bayon etiladi.

XX bob. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi

Bu bob O'zbekiston Respublikasi Hukumatining – Vazirlar Mahkamasining – tuzilishi, vakolatlari va faoliyatini tartibga soladi. Vazirlar Mahkamasi ijro etuvchi hokimiyatni amalga oshiradi, davlat byudjetini bajaradi, iqtisodiy va ijtimoiy siyosatni amalga oshiradi va Oliy Majlis oldida hisobot beradi. Vazirlar Mahkamasi tarkibi, vazirlarning tayinlanishi va boshqa muhim masalalar bu bobda batafsil bayon qilinadi.

XXI bob. Sud hokimiyati

Ushbu bob O'zbekiston Respublikasining sud tizimini, sudlarning mustaqilligini va sud hokimiyatining funksiyalarini belgilaydi. Konstitutsiya sudlarning mustaqilligini ta'minlash, adolatli sudlovni amalga oshirish va inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan. Sud tizimi, sudlarning vakolatlari, sudya tayinlash tartibi va boshqa muhim jihatlar bu bobda batafsil bayon qilinadi.

Konstitutsiya, shuningdek, Konstitutsiyaviy sudning tuzilishi va vakolatlarini aniq belgilab beradi.

XXII bob. Prokuratura

Bu bob prokuratura organlarining tuzilishi, vakolatlari va faoliyatini tartibga soladi. Prokuratura qonun ustuvorligini ta'minlash, jinoyatlarga qarshi kurashish va inson huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Prokuratura organlarining mustaqilligi va ularning faoliyati ustidan nazorat mexanizmlari bu bobda batafsil bayon qilinadi.

XXIII bob. Mahalliy davlat hokimiyati

Konstitutsiyaning ushbu bobi mahalliy davlat hokimiyati organlarining – hokimliklarning – tuzilishi, vakolatlari va faoliyatini belgilaydi. Mahalliy davlat hokimiyati organlari aholining o'zini o'zi boshqarishini ta'minlash, mahalliy ahamiyatga ega masalalarni hal qilish va fuqarolarga davlat xizmatlarini ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi. Hokimliklarning vakolatlari, ularning saylanishi va hisobot berish tartibi bu bobda batafsil bayon qilinadi.

XXIV bob. Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari

Bu bob fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarining – mahalla fuqarolar yig'inlari kabi – tuzilishi, vakolatlari va faoliyatini belgilaydi. Ular mahalliy darajada jamoat tartibini saqlash, ijtimoiy masalalarni hal qilish va fuqarolar bilan o'zaro muloqotda muhim rol o'ynaydi.

Umuman olganda, Konstitutsiyaning Beshinchi bo'limi O'zbekiston davlatining hokimiyat tizimini, uning organlari o'rtasidagi munosabatlarni va ularning faoliyatini tartibga soluvchi muhim qoidalarni o'z ichiga oladi. Ushbu qoidalar davlatning demokratik, huquqiy va ijtimoiy xususiyatlarini ta'minlashga, shuningdek, mamlakatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mamlakatning davlat tuzilishi va hokimiyat tizimini aniq va tizimli tarzda belgilaydi. Beshinchi bo'limda bayon etilgan qoidalar davlat hokimiyatining asosiy organlari – Oliy Majlis, Prezident, hukumat, sud va prokuratura organlari – ning vakolatlari, o'zaro munosabatlari va

faoliyatini tartibga soladi. Konstitutsiya hokimiyatlarning bo'linishi printsipiga asoslanib, qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlarining o'zaro nazorati va muvozanatini ta'minlashga qaratilgan.

Oliy Majlis sifatida ikki palatali parlament qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiradi va davlatning eng muhim masalalari bo'yicha qarorlar qabul qiladi. Prezident davlat boshlig'i sifatida ichki va tashqi siyosatni belgilaydi va Oliy qo'mondon sifatida qurolli kuchlarni boshqaradi. Hukumat ijro etuvchi hokimiyatni amalga oshiradi va davlatning iqtisodiy va ijtimoiy siyosatini amalga oshiradi. Mustaqil sud tizimi adolatli sudlovni ta'minlaydi va inson huquqlarini himoya qiladi. Prokuratura esa qonun ustuvorligini ta'minlash va jinoyatlarga qarshi kurashishda muhim rol o'ynaydi. Mahalliy davlat hokimiyati organlari va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari esa mahalliy darajada davlat boshqaruvi va jamoatchilik ishlariga mas'uldir.

Konstitutsiyaning bu bo'limi davlatning barcha organlarining faoliyatini qonun doirasida amalga oshirishini va ularning o'zaro hamkorligini ta'minlashga qaratilgan. Hokimiyatning barcha tarmoqlarining o'zaro nazorati va muvozanati demokratik jarayonlarning shaffofligi va adolatliligini kafolatlaydi. Ushbu tizim O'zbekiston Respublikasining demokratik rivojlanishi, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini qurish uchun mustahkam huquqiy asos yaratadi. Konstitutsiyaviy qoidalarga rioya etilishi va ularning amaliyotda to'g'ri qo'llanilishi mamlakatning barqarorligi va taraqqiyoti uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy qonunlari.
3. 2018-yil 22-maydagi BMT Bosh Assambleyasining Birlashgan Millatlar tashkiloti milliy parlamentlar va parlamentlararo ittifoq o'rtasidagi hamkorlik to'g'risidagi 72/278-son rezolyutsiyasi // URL: <https://www.un.org>

4. Указ Президента Республики Узбекистан от 28 января 2022 года УП–60 «О Стратегии развития Нового Узбекистана на 2022 — 2026 годы» // УП-60-сон 28.01.2022.

5. О Стратегии развития Нового Узбекистана на 2022-2026 годы // lex.uz/docs/5841077